

залежить також і від екстралінгвальних факторів. Позамовні чинники пов'язані також із семіотичною вагомістю певної реалії. Наприклад, сленгізм *адіки* (кросівки «Адідас») функціонував певний час у молодіжному сленгу, сам предмет виступав «магнітом» семіотичного значення, яке вербалізувалось у субстандарті. Коли ж предмет перестав виступати в якості певного «символу», означений сленгізм перейшов на периферію мовної системи. Символічність сленгових лексем можна простежити на прикладі таких сленгізмів, як *диско*, *танчики*, *чувак*, *пивце*. Таким чином, у молодіжному сленгу функціонують лексичні одиниці, які виражають особливості молодіжної культури та мають культурно-сміслову навантаженість. Зауважимо, що дослідження вираження мовної картини світу на основі ключових слів [3; 6; 9], які є своєрідними згустками культури в мові, може бути плідним і при вивченні молодіжного сленгу.

Дослідження молодіжного сленгу як засобу вираження картини світу дасть змогу повному розглянути ті постулати, які були сформульовані дослідниками субстандарту. Розгляд молодіжного сленгу з позицій когнітивної лінгвістики та лінгвокультурології сприятиме теоретичному обґрунтування особливостей укладання словників молодіжного соціолекту та точнішій лексикографічній фіксації сленгізмів. Вивчення когнітивних та мовно-культурних особливостей існування та функціонування українського молодіжного сленгу сприятиме всебічному описові сучасної системи української мови та буде підґрунтям наступним компаративним дослідженням національних мов на різних рівнях.

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Бацевич Ф.С. Основи комунікативної лінгвістики: Підручник. – К.: Видавничий центр «Академія», 2004. – 344 с.
2. Бондаренко К.Л. Лінгвокультурні особливості українського та англійського сленгу: Автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.02.17 / Донецький національний університет. – Донецьк, 2007. – 19 с.
3. Вежицкая А. Семантические универсали и описание языков. – М.: Языки русской культуры, 1999. – 780 с.
4. Голубовська І.О. Етнічні особливості мовних картин світу. – К.: Логос, 2004. – 284 с.
5. Горбач О. Арго в Україні / Інститут українознавства ім. І.Крип'якевича НАН України. – Л., 2006. – 686 с.
6. Елизарова Г.В. Культурологическая лингвистика. Опыт исследования понятия в методических целях. – СПб.: Бельведер, 2000. – 139 с.
7. Загнітко А.П. Сучасні лінгвістичні теорії. – Донецьк: ТОВ "Юго-Восток, Лтд", 2007. – 219 с.
8. Мартос С.А. Молодіжний сленг у мовленнєвій структурі м. Херсона: Автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.02.01 / Луганський національний педагогічний університет імені Тараса Шевченка. – Луганськ, 2006. – 21 с.
9. Мосенкіс Ю.Л., Якименко М.В. Всесвіт у дзеркалі японської мови: Словесні символи культури Японії. – К.: Видавничий дім А+С, 2005. – 352 с.
10. Прохоров Ю.Е. В поисках концепта. – М.: Флинта : Наука, 2008. – 176 с.
11. Селіванова О.О. Актуальні напрями сучасної лінгвістики (аналітичний огляд). – К.: Фітосоціоцентр, 1999. – 148 с.
12. Ставицька Л. Арго, жаргон, сленг: Соціальна диференціація української мови. – К.: Критика, 2005. – 464 с.
13. Ставицька Л.О. Український жаргон. Словник: Містить близько 4070 слів і понад 700 стійких словосполучень. – К.: Критика, 2005. – 496 с.
14. Тогоева С.И. Психолінгвистические проблемы неологии: Монография. – Тверь: Тверской государственный университет, 2000. – 155 с.
15. Ужченко В.Д. Актуальні питання розвитку української мови. – Луганськ: Альма-матер, 2005. – 146 с.
16. Фурса О.С., Мосенкіс Ю.Л. Український молодіжний сленг як динамічний феномен: Стан та перспективи досліджень, мовні контакти, галузі сленгу. – К.: Альфа друк, 2008. – 52 с.
17. Цивьян Т.В. Модель мира и ее лингвистические основы. – М.: КомКнига, 2006. – 280 с.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

Петро Грабовий – аспірант кафедри української мови Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини.
Наукові інтереси: лінгвокогнітивістика, лінгвокультурологія.

ЕМОТИВНИЙ КОМПОНЕНТ МЕТАФОРИЧНОГО ЗНАЧЕННЯ ЛЕКСИЧНИХ ОДИНИЦЬ НІМЕЦЬКОЇ МОВИ

Юлія ДРОБОТ (Горлівка, Україна)

У статті розглянуто семантичну структуру слова, переосмислення лексичних одиниць внаслідок отождошення, подано аналіз емотивного переосмислення лексем.

The article deals with the semantic structure of a word; reconsideration of lexical units as a result of comparison, the analysis of lexical units emotive reconsideration is presented.

Метою нашої статті є виявлення емотивного компонента значення в семантичній структурі лексичних одиниць.

Предметом виступають лексичні одиниці з емотивним компонентом значення.

До завдань, вирішуваних в нашому дослідженні відносяться наступні: розглянути семну структуру лексичних одиниць, встановити основні та потенційні семи, шляхи виникнення емотивного компонента значення у семантичній структурі лексичних одиниць.

При первинному найменуванні задіяні три компоненти – ім'я (звукоряд), сфера денотації (дійсність) та сигніфікації (зміст). Завдяки вторинній номінації лексичні одиниці зазнають семантичних змін, внаслідок яких вони підлягають переосмисленню та можуть називати, виражати та описувати емоції. Вторинному найменуванню притаманний асоціативно-образний характер мислення людини, коли одне поняття може переходити в інше. Людська свідомість відображає об'єктивну дійсність та вибирає певні об'єкти, називає їх за певною ознакою і це допомагає зафіксувати увагу саме на цьому предметі. Асоціативний характер мислення людини лежить в основі всіх видів вторинної номінації.

На мовленнєвому рівні прагнення вираження емоцій спонукає до утворення нових слів шляхом метафоричного або метонімічного переносу значення. Під метонімією розуміють порівняння предметів за суміжністю [1: 234]. Метафора являє собою ототожнення понять внаслідок збігу сем змісту, при якій відбувається перенесення якості за схожістю [1: 231]. Як один з найважливіших проявів адаптивної та регулятивної діяльності людини метафоризація спрямована на переробку емоційної інформації людини.

Дійсність, що оточує людину, безпосереднім чином впливає на виникнення метафор. Мислення людини сприймає оточуюче середовище та відображає його як антропоморфно так і зооморфно. Антропоморфність виявляється в тому, що переосмислені лексичні одиниці спираються на певні характеристики людини (зовнішній вигляд, риси характеру, якості), її побут, соціальне середовище, а зооморфність пов'язана зі світом тварин (рослин). Образність впливає на виникнення метафори і базується на уявленні або "внутрішній формі". На думку А.П. Потебні, внутрішня форма – це ознака предмета, яка превалює в уявленні людини в момент номінації і є образним стрижнем нового значення.

Оточуюче середовище осмислюється людиною, мовним колективом і являє собою національну свідомість, що формує комплекси уявлень, тобто квазіостереотипів (гештальтів), які об'єднують ознаки, що приписуються певною мовою явищам об'єктивної реальності [3: 122], наприклад, у німецькій мові *Kuh* (корова) є національно-культурним еталоном дурості.

При переосмисленні значення ознака, яка відносилась до потенційної семи або була на периферії змістовної структури значення лексеми, здобуває номінативний статус. Лексична одиниця отримує вторинну предметно-понятійну віднесеність, в результаті чого формується нове похідне значення й відбувається перехід потенційних сем в основні.

Емотивно-асоціативний характер порівнянь найбільш яскраво простежується у зоолексиці. Особливості поведінки тварин, зовнішній вигляд рослин тощо можуть бути образно переосмислені для позначення певних позитивних та негативних якостей людини. Звички тварин, які помічає людина, використовуються у мовленні як образотворчі засоби для створення певного образу людини. Цим порівнянням притаманна вмотивованість, тому що вони мають складну образну будову.

Розглянемо наступні групи метафор:

І. Перенесення за схожістю зовнішнього вигляду: **Gestell**, das: 1. *Aufbau aus Stangen, Brettern o. Ä., auf den man etw. stellen od. legen kann*. 2. *Unterbau, fester Rahmen*. 3. *(salopp) Person mit einem dürren Körper*. 4. *(Jägerspr.) schneisenartig ausgehauenes Waldstück*. 5. *kurz für Brillengestell* [4: 1022];

Gestell, das: 1. *ein Gegenstand, der aus Stangen, Brettern od. Latten zusammengefügt ist u. auf den man z.B. Flaschen, Gläser od. Bücher stellen kann ≈ Regal*. 2. *der Rahmen eines Gegenstandes, einer Maschine od. eines Apparats, an dem andere, kleinere Teile befestigt sind* [5: 426];

Gestell, das: 1. *Gefüge aus Brettern od. Stangen zum Stützen, Tragen; Rahmen, an dem andere teile befestigt od. auf den andere Teile gelegt werden, Unterbau (Bett-), Regal (Bücher-, Gläser-); <Tech.> unterer Teil des Hochofens; <Jägerspr.> Schneise; langes, dürres ~; <umg., scherzh.> langer, dürrer Mensch* [6: 556]. Семантична структура значення лексичної одиниці **das Gestell** може бути представлена таким чином:

1) вихідне значення:

- категоріально-граматична сема – “предметність”;
- лексико-граматична сема – “конкретність”;
- категоріально-лексична сема – “назва предмету побуту”;
- диференційна сема – “підставка, каркас, предмет, що має довгу тонку форму”;
- потенційна сема – “характеристика людини, як худої, високої”.

2) метафоричне значення:

- категоріально-граматична сема – “предметність”;
- лексико-граматична сема – “конкретність”;
- категоріально-лексична сема – “людина”;
- диференційна сема – “схожий на стелаж”, тобто ознака людини як „худої, високої”;
- потенційна сема – “худий, високий”;
- емотивна сема – “презирливість, негативне ставлення”.

Наведений приклад дозволяє зробити висновок, що в лексемі *das Gestell* відбулася деактуалізація та заміна основної предметно-логічної семи “предмет, що має довгу тонку форму” потенційною семою “характеристика людини як худої, високого зросту”. При встановленні відношень ототожнення словами “предмет” та “людина” відбувається деактуалізація також частини граматичних сем – “назва предмету” на “назву людини”. В даному випадку порівнюється людина (перенесення за схожістю зовнішнього вигляду) з предметом побуту, підставкою, каркасом. При вживанні цього слова в певному контексті актуалізуються потенційні семи, які позначають ознаки людини. Отже, лексична одиниця *das Gestell* має як предметно-логічне, так й емотивне значення.

II. Перенесення за схожістю рис характеру, якостей людини:

Barbar, der (abwertend): 1. roher, empfindungsloser Mensch ohne Kultur. 2. [auf einem bestimmten Gebiet] völlig ungebildeter Mensch. 3. (für die Griechen u. Römer der Antike) Angehöriger eines fremden Volkes [4: 302];

Barbar, der pej; 1 ein roher und brutaler Mensch. 2 ein unzivilisierter, ungebildeter Mensch [5: 125];

Barbar, der Nichtgrieche; <allg.> Ungebildeter, Rohling [6: 230]. Семний склад значення лексичної одиниці *das Barbar* може бути представлений:

1) вихідне значення:

- категоріально-граматична сема – “предметність”;
- лексико-граматична сема – “конкретність, жива істота”;
- категоріально-лексична сема – “людина”;
- диференційна сема – “груба, нечутлива, некультурна, неосвічена людина; людина, яка не належить до греків”;
- потенційна сема – “грубість”;

2) метафоричне значення:

- категоріально-граматична сема – “предметність”;
- лексико-граматична сема – “конкретність, жива істота”;
- категоріально-лексична сема – “людина”;
- диференційна сема – “схожий на варвара; груба, некультурна, неосвічена людина”;
- потенційна сема – “грубий, безкультурний, неосвічений”;
- емотивна сема – “презирливість”, негативне ставлення до об’єкта мовлення.

При ототожненні понять “людина” та “людина” не відбулася деактуалізація основних сем, однак актуалізувалася потенційна сема “схожий на варвара; неосвічена, груба людина” та з’явилася емотивна сема, яка виражає презирливе та негативне ставлення до об’єкта мовлення. Мовна одиниця *der Barbar* має як предметно-логічне, так й емотивне значення.

III. Перенесення за схожістю зі світом тварин, наприклад:

Schlange, die; 1. (in zahlreichen Arten vorkommendes) Kriechtier mit lang gestrecktem walzenförmigem Körper ohne Gliedmaßen, langer, vorne gespaltener Zunge, das sich in Windungen gleitend fortbewegt. 2. (abwertend) weibliche Person, die als falsch, hinterlistig, heimtückisch gilt. 3. a) lange Reihe von wartenden Menschen; b) Autoschlange. 4. (Technik) schlangenförmig gebogenes Rohr als Element einer Heiz- od. Kühlanlage [4 2270];

Schlange, die; 1 ein Reptil mit langem, schmalem Körper ohne Beine und mit einer Zunge, die vorne gespalten ist; Die Schlange gilt oft als Verkörperung des Bösen. 2 pej; eine Frau, die sich freundlich o.ä. gibt, aber böse Absichten hat [5: 888];

*Schlange, die; Angehörige einer Unterordnung der Schuppenkriechtiere, Körper lang, Gliedmaßen fehlen; <fig.> falsche, hinterhältige Frau; etwas Langgestrecktes, Gewundenes; lange Reihe wartender Menschen [6: 1123]. Семантична структура значення лексичної одиниці **die Schlange** може бути представлена:*

1) вихідне значення:

- категоріально-граматична сема – “предметність”;
- лексико-граматична сема – “конкретність, жива істота”;
- категоріально-лексична сема – “тварина”;
- диференційна сема – “змія”;
- потенційна сема – “фальшивий, підступний, віроломний, зрадницький”;

2) метафоричне значення:

- категоріально-граматична сема – “предметність”;
- лексико-граматична сема – “конкретність, жива істота”;
- категоріально-лексична сема – “людина”;
- диференційна сема – “схожий на змію, тим що має ознаки, які для неї притаманні, тобто звивається, плазує, шипить”;
- потенційна сема – “підступний, хитрий”;
- емотивна сема – “презирливість”, негативне ставлення.

При ототожненні понять “тварина” та “людина” відбулася деактуалізація і заміна категоріально-лексичної семи “назва тварини” на “назва людини”, поява потенційної семи “підступний, хитрий” та емотивної семи “презирливе та негативне ставлення”.

IV. Перенесення за схожістю з предметами побуту людини:

Klotz, der: 1. a) großes, dickes, unbearbeitetes Stück aus Holz o.ä.; Stück eines Baumstammes; b) kleiner, eckiger Gegenstand aus Holz; c) kurz für Bauklotz. 2. (salopp abwertend) grober, unbeholfener, rüpelhafter Mensch. 3. (schweiz. salopp): Geld [4: 1492];

Klotz, der: 1 ein großes, dickes Stück Holz o.ä., meist ein Stück von einem Baum(stamm). 2 ≈ Block. 3 meist ein ungehobelter Klotz gespr pej; jemand, der grob und unhöflich ist ≈ Rüpel [5: 584];

*Klotz, der: großes Stück Holz, <meist> Teil eines Baumstammes; <fig.> ungeschlachter, unbeholfener od. grober Mensch [6: 753]. Семантичні складники значення лексичної одиниці **der Klotz** можуть бути представлені:*

1) вихідне значення:

- категоріально-граматична сема – “предметність”;
- лексико-граматична сема – “конкретність, нежива істота”;
- категоріально-лексична сема – “предмет”;
- диференційна сема – “великий кусок дерева, стовбура; дровитня”;
- потенційна сема – “грубість, незграбність”;

2) метафоричне значення:

- категоріально-граматична сема – “предметність”;
- лексико-граматична сема – “конкретність, жива істота”;
- категоріально-лексична сема – “людина”;
- диференційна сема – “схожий на поліно, колоду, дровину”;
- потенційна сема – “незграбний, грубий”;
- емотивна сема – “презирливість, негативне ставлення”.

При ототожненні понять “предмет” та “людина” відбулася деактуалізація категоріально-лексичної семи “назва предмета” на “назва людини”, диференційної семи “кусок дерева, дровитня” на “схожий на поліно; тобто незграбна, груба людина” та з’явилася емотивна сема “презирливість” та негативне ставлення до об’єкта мовлення.

Таким чином, при ототожненні лексичних одиниць моделями метафоричного переносу значення можуть бути: перенос з людини на людину, з предмета на людину, з тварини на

людину. В наведених прикладах відбулася деактуалізація частини предметно-логічних сем в семантичній структурі значення лексем та виникли потенційні емотивні семи. Переосмислені лексичні одиниці позначають якості, властивості та ознаки людини.

Подальшого лінгвістичного дослідження, на нашу думку, потребує категорія емотивності на морфологічному та на синтаксичному рівнях.

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Ахманова О.С. Словарь лингвистических терминов. – М.: Советская энциклопедия, 1969. – 608 с.
2. Лингвистический энциклопедический словарь / Гл. ред. В.Н. Ярцева, М.: Сов. Энциклопедия, 1990. – 685 с.
3. Сандомирская И.И. Эмотивный компонент в значении глагола // Человеческий фактор в языке. Языковые механизмы экспрессивности. – М.: Наука, 1991. – С. 114-135.
4. Duden. Das große Wörterbuch der deutschen Sprache in 6 Bänden Unter Leitung von G. Drosdowski. – Mannheim. Wien. Zürich: Dudenverlag, 1976. – 2992 S.
5. Langenscheidt. Großwörterbuch deutsch als Fremdsprache. – Berlin. – 2003. – 1253 S.
6. Wahrig G. Deutsches Wörterbuch. – Gütersloh. München: Bertelmann Lexikon Verlag, 1991. – 1493 S.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

Юлія Дробот – викладач кафедри німецької мови ГДПШМ.

Наукові інтереси: лексична семантика німецької мови, словотвір німецької мови.

СЕМАНТИКО-ОНОМАСІОЛОГІЧНА СУТНІСТЬ КОНЦЕПТУ «ПОШКОДЖЕННЯ»

Марія ІВАНЧЕНКО (Луцьк, Україна)

У статті розглянуто концепт «пошкодження», подано опис його семантичних та ономасіологічних характеристик. Виділено поле концепту, котре складається з окремих лексем та метафор, що об'єктивують даний концепт у мові.

The article is concerned with the investigation of the concept "brokenness", the description of semantic and onomasiological traits of it is given. The conceptual field "brokenness" which consists of words and morphemes is distinguished.

Людина, сприймаючи світ, формує судження про подібність або відмінність предметів і явищ навколишнього світу, що свідчить про її здатність їх класифікувати. В основі процесу класифікації лежить операція відволікання (абстрагування) від одиничного шляхом субординації, координації, імплікації та його позиціонування в класі, виді чи роді подібних за якимись суттєвими властивостями об'єктів (таксономіка світу) [13: 21]. Метою класифікації – є підтвердження того, що навколишня дійсність не хаотична, а певним чином структурована.

Найбільш цілісна та обґрунтована, на наш погляд, класифікація концептів, представлена у праці Р. Джекендофа. В основі класифікації концептів цієї теорії є виділення тих ключових одиниць, які організують концептуальний простір і слугують основними критеріями для його членування. До них належать: концепти об'єктів, концепти руху та стану, концепти простору та часу, концепти ознак [20]. На сучасному етапі здійснено дослідження концептів стану, таких як «страх» (А. Вежбицька, С.В. Зайкина), «радість» (Ю.Ю. Шамаева), «здивування» (Н.В. Дорофеева), «обман» (Н.Н. Панченко); концептів часу та простору: «пунктуальність» (Я.В. Зубкова), «дитинство» (Г.А. Калюжная), «пустота» (Н.Р. Суродина), «море» (Е.К. Куварова), «свято» (М.Н. Коннова); концепта ознаки «скромність» (О.В. Кошманова). Концепт «пошкодження» – це концепт-ознака. В свою чергу ознака, як відомо, детермінує якісні характеристики об'єкта.

Однією з найсуттєвіших когнітивних здібностей людини є здатність вирізати із загального потоку ту інформацію, що необхідна для задоволення її власних потреб і співвідносити її з оточуючим світом і станом речей [13: 20]. Здатність до утворення концептів і формування категорій, що, власне, й називається концептуалізацією й категоризацією світу, є важливою частиною когнітивного складу людського розуму [7: 3]. Навколишній світ «просіюється» в свідомості крізь сітку концептуальних моделей і відповідним чином категоризується та інтерпретується [12: 112]. Сприймаючи об'єкт, людина виділяє певні ознаки, котрі пізніше поєднує в класи та групи. Отже, в результаті когнітивної діяльності суб'єкт класифікує ознаки об'єкта, на підставі яких визначає його «якість», що, в свою чергу, виступає об'єктом вивчення філософії та лінгвістики.